

BİR ŐEY
ISTESEŒİZ,
BUNI
QIRIMTATAR
TILINDE AYTIŒIZ

Regional tiller ya da milliy azlıqlar aqqında Avropa hartiyası

- Hartiya akimiyet organlarını oyle mecburiyetleryen yŒkley ki, biz bir de bir malŒmat ya da hizmetnen faydalanmaĒa istesek, qırım tatar tilinde aĒzaviy ya da yazılı Şekilde muracaat etkende cevabını da kene Őu tilde ala bilemiz.

► coe.int/minlang

TIL QILAVUZI
UKRAINADA
QIRIMTATAR TILI

Regional tiller ya da milliy azlıqlar aqqında Avropa hartiyası – Avropa Birliginiñ, ayrıca, Ukrainada qırımtatar tilini qorçalağan ve qol tutqan konvensiyasıdır. Bu til qılavuzı sizni Hartiyaniñ Ukrainadan qırımtatar tili için yapmasını talep etken qaideler içinde kezdirecektir.

Amma ne Ukraina, ne de Hartiya, öz özünden sizge Tiliñizni qorçalamağa yardım etip olamazlar. Esas mesüliyet sizniñ üstüñizdedir. Yalıñız eger Siz er kün ve er yerde tilinizni qullansañız, qırımtatar tili Ukrainada sağ qala bile. Añlatayıq: yalıñız sofrada başında qullanılğan bir til, neticede bir kün yoq olacaqtır.

Tiliñizni eviñizniñ dört duvarı arasında qapatmañız: Hartiyani aytqan sözünde tutıñız ve qırımtatar tilini künlük içtimaiy ayatıñızda qullana bilmek için Hartiya garantiya bergen çoq imkanlarnen faydalanıñız.

Tiliñizni saqlamaq için, bu tilde laf etiñiz.

MAQSATLAR VE PRINTSIPLER

— Qırımtatar tili qullanılğan yerlerde ve qırımtatar tiliniñ andaki alına köre, qırımtatar tiline nisbeten öz siyasetini, qanunlarını ve ameliy faaliyetini qurğanda, Ukraina aşağıdaki maqsatlarğa ve printsiplerge esaslana:

- qırımtatar tiliniñ medeniy zenginlikniñ ifadelüvi olaraq qabul etilmesi;
- qırımtatar tiliniñ inkişafına mania yaratmamasını temin etmek için, bar olğan ya da yapılması planlanğan yañı idariy-territorial bölmede qırımtatar tili tarqalğan geografik rayonğa da hususiy diqqat ayıruv;
- qırımtatar tilini qorçalamaq maqsadinen onı saqlamaq için qattı areketlerniñ kerekligi;

— Ukraina, bunu daha evel yapmağan olsa, qırımtatar tiliniñ qullanılmasınen bağı ve onıñ qorçalavına ya da inkişafına mania yapmaq maqsadinen yapılğan er türlü adaletsiz farqlarnı, istisnalarnı, sıñırlamalarnı ya da üstünliklerni yoq etmege mecbur. Qırımtatar tilini qullanğan şahıslar ve ealiniñ diger azaları arasında musaviylik temin etken, qırımtatar tili için faydalı ya da tilniñ qullanılması için konkret şartlarğa diqqat ayırğan hususiy tedbirlerniñ alınması, daha yaygın tillerde laf etken şahıslarğa qarşı diskriminatsiya sayılmaz.

— Ukraina kerekli tedbirlerini alıp, ayrıca devlette olğan tasıl ve oquv programmalarına qırımtatar tiline nisbeten sayğı, añlayış ve çıdam aşlama vazifelerini qoyup, kutleviy matbuatqa aynı maqsatlarğa irişilmesinde yardımni teşviq etip, devletteki til gruppalarınıñ qarşılıqlı añlayışlarına yardımcı olmağa mecburdır.

— Qırımtatar tiline nisbeten politikasını belgilegende, Ukraina qırımtatar tilini qullanğan gruppalarınıñ ihtiyaclarına ve isteklerine diqqat ete. Ukrainağa, kerek olsa, qırımtatar tilinen bağı meselelerniñ çözilmesinde hükümetke yardım etecek bir organ qurmağa teklif etile.

TASIL

— Tasılınıñ faydası için, qırımtatar tili qullanılğan bölgenin içinde, qırımtatar tiliniñ alına bağı olaraq ve bu devletnin resmii tilinin (tillerinin) ogrenüvine zarar bermeden, Ukraina:

- mektepten evel tasilde, iç olmadım qorantaları rica etken talebeler için ve talebelerniñ sayısı yeterli olğan allarda, oquvniñ tamamen ya da qısmen qırımtatar tilinde olmasını temin etmege;
- iç olmadım qorantaları rica etken talebeler için ve talebelerniñ sayısı yeterli olğan allarda, başlanğıç, orta, teknik ve professional tasilde tamamen ya da ekseriyetini oquv tili olaraq qırımtatar tilinde yapıla bilmesini temin etmege, ya da qırımtatar tilinde ders berüvni oquv programmasınıñ ayrılmaz parçası olaraq planlamağa;
- universitet ya da başqa çeşit ali oquvniñ oquv tili olaraq qırımtatar tili olmasını teşviq etmege ve/ya da böyle imkan bermege, ya da universitet ya başqa türlü ali oquvda qırımtatar tilini ders şeklinde ogrenmek için imkan yaratmağa;
- yetişken (balalıq yaşından çıqqan) insanlar için ve kvalifikatsiya yükseltme programmalarınıñ çerçivesinde qırımtatar tiliniñ bir ders olaraq ogretilmesinen bağı initsiativalarda iştirak etmege ve/ ya da başqa vastalarnen yardım etmege;

- qırımtatar tilinde akis etilgen tarihniñ ve kulturaniñ öğretilmesini temin etilmesinen bağılı tedbirlerini almağa;
- qırımtatar tilinde tasıl saasında alınğan tedbirlerini yerine ketirmek için gerek olğan ocalarınıñ öğrenüvini ve ğayırdan öğrenüvini temin etmege;
- qırımtatar tilinde ders berüvniñ organizatsiyasında ya da inkişafında alınğan tedbirleriniñ ve neticeleriniñ monitoringi için mesüliyetli olacaq ve, bu vazifeden ğayı, alğan malümatlarğa esaslanıp, neşir etilecek periodik maruzalarını azırlağan kontrol organını ya da organlarını qurmağa mecburdır.

— Qırımtatar tili adet üzere qullanılğan territoriyalardan başqa yerlerde tasıl mevzusında ise Ukraina, gerek olsa, qırımtatar tilini qullanğan şahıslarınıñ sayısına diqqat etip, tasılınıñ gerekli aşamalarında (mesela, balalar bağçasında, başlanğıç, orta mektepte, tehnikumda ve profesional-tehnik oquv yurtında) qırımtatar tilini oquv tili olaraq ya da bir distsiplina olaraq öğretilmesine ya da bu tilde ders berilmesine izin bermege, teşviq etmege ya da imkan olğanda temin etmege mecburdır.

MAKEME AKIMIYETLERİ

— Qırımtatar tilini qullanğan sakinleriniñ sayısını diqqatke alıp, gerek olğan yerlerde, qırımtatar tiliniñ alına köre ve bu paragrafnen berilgen imkanlarınıñ makemeniñ makemeci tarafından gerekli kibi keçirilmesine mania yaratmamaları şartı ile, böyle makeme okruglarında, Ukraina:

- öyle şartları yaratmaq ki, cinaiy makeme işleri baqılğanda yazılı ve ağızaviy sualler ve isbatlar tek qırımtatar tilinde sorulğanı için qabul etilmesi mümkün degil olaraq baqılmamasını temin etmege, gerek olğanda meraqlanğan şahıslardan ilave para almadan yazılı ve ağızaviy tercimanlarını celp etmege;
- gerek olğanda, yazılı ve ağızaviy tercimanlarını celp etmip, grajdanlıq makeme işleri ve idare işler makemelerinde vesiqalarınıñ ve isbatlarınıñ qırımtatar tilinde berilmesi için izin bermege mecburdır.

— Ukraina devletiniñ içinde taraflar arasındaki münasebetlerini belgilemek için tertip etilgen uquqiy vesiqalar tek qırımtatar tilinde yazılğanı sebebinden bu vesiqalarınıñ kerçek olğanını inkar etmemeğe mecburdır.

— Ukraina devletniñ eñ muim qanuniy vesiqalarını ve qırımtatar tilinde laf etken kişilerge nisbeten yazılıp, olarğa başqa bir şekilde berilmegen vesiqalarınıñ qırımtatar tilinde oqunması mümkün olacağını temin etmege mecburdır.

AKIMIYET ORGANLARI VE DEVLET HİZMETLERİ

— Qırımtatar tilini qullanğan sakinleriniñ sayısı aşağıda yazılğan tedbirler için maqul ola bilmesine yeterli olğan territoriyalarda Ukraina, yerli ve regional akimiyet organlarına nisbeten aşağıda yazılğan şeyler için izin bermege ve yada teşviq etmege mecburdır:

- qırımtatar tiliniñ regional ya da yerli akimiyet organlarında qullanılması;
- yerli ve regional akimiyet organlarınıñ neşir etken resmiy vesiqalarınıñ qırımtatar tilinde de neşir etilmesi;
- bu devletniñ resmiy tilini (tillerini) yasaqlamamaq şartinen, yerli ve regional akimiyet organlarınıñ sessiyalarınıñda olup keçken munaqaşalarda qırımtatar tiliniñ qullanılması;
- gerek olğanda, devlet tilinde (tillerinde) adlandırılğan şehir ve koy adlarından beraber qırımtatar tilinde ananeviy ve doğru toponim şekilleriniñ qullanılması ya da qabul etilmesi.

— Akimiyet organlarından munasebetlerde qırımtatar tilini qullanma imkanını amelge keçirmek için, Ukraina, mümkün olğanı qadar, qırımtatar tilini bilgen devlet memurlarınıñ çalışmaq için qırımtatar tili qullanılğan yerlerge yollanmalarına dair ricaları olsa, böyle ricalarını yerine ketirmege mecburdır.

KUTLEVIY MATBUAT HİZMETLERİ

— Kutleviy matbuatnıñ mustaqıllık ve öz başına, kimse çetten qarışmadan çalışma printsibine riayet etilmesi şartinen, qırımtatar tili qullanılğan territoriyalarda, qırımtatar tiliniñ alına tabiy olaraq, qırımtatar tilinde laf etken şahıslarğa nisbeten, gerekli alanda akimiyet organlarınıñ kompetentsiyasına, salahiyetlerine ve rollerine uyğun derecede, Ukraina:

- kutleviy tele- ve radio yayım kompaniyalarınıñ qırımtatar tilinde radio ve televizion programlarınıñ teklif etmeleri için gerekli tedbirleri almaq;
- qırımtatar tilinde şahsiy radio programlarınıñ muntazam şekilde yayılmasını desteklemek ve/ya da yardım etmek;
- qırımtatar tilinde şahsiy televizion programlarınıñ muntazam şekilde yayılmasını desteklemek ve/ya da yardım etmek;
- qırımtatar tilinde audio- ve audiovizual mahsullarınıñ çıkarılmasını ve yayılmasını desteklemek ve/ya da yardım etmek;
- qırımtatar tilinde eñ az bir gazetanıñ açılmasını ve/ya da maddiy-tehnik teminlevini desteklemek ve/ya da yardım etmek; ya da
- qırımtatar tilinde çalışqan jurnalistlerni ve kutleviy matbuat hizmetleri için gerek olğan başqa mütehassızlarınñ azırlanuvına qol tutmaq mecburdır.

— Ukraina qomşu memleketlerde qırımtatar tilinde yayınlanğan radio- ve televizion programlarınıñ açıq şekilde alıp baqılmasında ve qomşu memleketlerde qırımtatar tilinde yayınlanğan radio- ve televizion programlarınıñ retranslatsiyasına mania yaratmaycağını garantileme mecburdır. Bundan da ğayrı Ukraina qırımtatar tilinde çıqqan basılı matbuatta yazuv mustaqıllıgınen ve malümatlarınıñ serbest tarqaluvınen bağılı iç bir sınırlama yapılmaycağına nezaret etme mecburdır. Bu aqlarınıñ yerine ketirilmesinde bazı uquqiy sınırlamalar peyda olmaq mümkün.

— Ukraina qanunlarğa uyğun şekilde kutleviy matbuat hizmetlerinin mustaqıllıgınıñ ve çoqluğunuñ temin etilmesi için qurula bilecek organlarda qırımtatar tilinde laf etken şahıslarınıñ menfaatları temsil etilebilecek ya da diqqatqa alına bilecek şartlarını temin etme mecburdır.

MEDENİYET TEDBİRLERİ VE OBYEKTLERİ

— Medeniyet tedbirleri ve obyektleri mevzusinen bağılı – hususan kitaphaneler, videotekalar, medeniyet merkezleri, muzeyler, arhivler, akademiya, teatrlar ve kinoteatrlar, bulardan ğayrı, edebiyat eserleri ve kino mahsulatları, ana tilinde medeniyetniñ ifade şekilleri, festivaller ve medeniy esnaf, bütün bularnen beraber, yañı teqnologiyalarınıñ qullanılması mevzusında, qırımtatar tili qullanılğan territoriyasınıñ içerisinde ve bu alanda akimiyet organlarınıñ kompetentsiyasına, salahiyetlerine ve rollerine uyğun derecede, Ukraina:

- qırımtatar tilinde medeniyet tedbirleriniñ keçirilmesini desteklemek ve qırımtatar tilinde eserlerniñ tarqalmasında yardımcı olmağa;
- eserlerniñ qırımtatar tiline ve qırımtatar tilinden tercimelerini, dublajlarını, postsinhronizatsiyalarını ve tip yazılarını (subtitrlerni) qullanmaqta yardım kösterme ve keliştirmege;
- çeşit türlü medeniyet tedbirleriniñ organizatsiyası ya da desteği için mesul müessiselerniñ gerekli derecede bilgilerini qullanıp, planlağanları ve desteklegenleri tedbirleriniñ çerçivesinde qırımtatar tiliniñ ve medeniyetiniñ temsil etmelerine nezaret etmege;
- medeniyet tedbirleriniñ yapılmasında ve planlanmasında qırımtatar tilini qullanğan eali temsilcileriniñ doğrudan-doğru iştirak etmelerini teşviq etmege;
- qırımtatar tilinde eserlerniñ toplanmasından ve saqlanmasından mesul olacaq organınıñ ya da organlarınıñ qurulmasını desteklemege ve/ya da yardım etmege mecburdır.

■ Qırımtatar tili adet üzre qullanılğan territoriyalardan başqa territoriyalarda Ukraina, qırımtatar tilini qullanğan şahıslarñ sayısını diqqatqa alıp, maqul olsa, kerekli medeniyet tedbirleriniñ keçirilmesine izin bermege, desteklemege ve/ya da yardım etmege ve masraflarını tölemege mecburdır.

■ Çetel memleketlerde medeniyet sahasında politikasını amelge ketirgende, Ukraina qırımtatar tiline ve bu tilni aks etken medeniyetke kerekli yer ayırmağa mecburdır.

İQTISADİY VE İÇTİMAİY AYAT

■ İqtisadiy ve içtimaiy faaliyet mevzusında, Ukraina bütün devlette:

- Şirketlerniñ iç nizamlarında ve şahsiy vesiqalarda, iç olmadan qırımtatar tilinde laf etken şahıslar arasında bir de bir qırımtatar tilini yasaqlağan ya da sınırlağan qaidelerniñ kirsetilmesini yasaq etmege;
- İqtisadiy ve içtimaiy faaliyette qırımtatar tiliniñ qullanılmasına manialar yaratmaq maqsatlı araketlerge qarşı kureşmege mecburdır.

SİÑIRLAR ARASI DEÑİŞÜVLER

■ Ukraina:

- qırımtatar tili qullanılğan başqa bir devlet olsa, öz devletniñ öyle başqa devletnen beraber qırımtatar tilini qullanğan insanlar arasında medeniyet, tasil, haberleşme, mütehasıs azırlama ve aralıqsız tasil mevzusında bar olğan añlaşmalarnı yerine ketirmege, ya da, kerek olsa, böyle añlaşmalarnıñ imzalanmasını talep etmege;

- qırımtatar tili qullanılğan territoriyalarda, qırımtatar tiliniñ menfaatları için regional ya da yerli akimiyetler arasında sınırlar arası işbirlikni desteklemege ve/ya da yardım etmege mecburdır.

Regional tiller ya da milliy azlıqlar aqqında Avrupa hartiyasına ilave olaraq, Sizge Avrupa Birliginiñ milliy azlıqlarnıñ qorçalanmasına dair çerçive konvensiyası da faydalı olacaqtır. Bu konvensiya vastasinen devlet, milliy azlıqlarğa ait şahıslarğa, olarnıñ medeniyetlerine ve özlükleriniñ esas unsurlarına (til, diñ, urf-adetler ve medeniy miras) destek bermek ve/yardım kostermege için kerekli şartlarnı yaratmağa yardım ete ve böyle şahıslarnı assimilatsiyadan qorçalay. Çerçiveli konvensiya içtimaiy ayatta milliy azlıqlarnıñ tillerini qullana bilme aqqını garantiley ve derslikletniñ çıkarılması, hususiy oquv yurtlarını ve oquv merkezlerini açma ve idare etmek aqqınıñ berilmesini, azlıqlarnıñ laf etken tilde insan adlarını qullanma ve soqaq adlarını yazılmasını, azlıqlar laf etkenler tilde şahsiy (resmiy olmağan) yazılarnıñ yazılması için izinlerni, içtimaiy ayatqa effektiv olaraq qoşulma imkanını berecegini ve başqa memleketlernen azlıqlarnıñ qorçalanmasına dair añlaşmalarnıñ imzalaycağını garantiley.

MESELELERİNİZ BAR MI?

Ukrainada qanuniy esaslarda qurulğan organlar ve assotsiatsiyalar Ukrainanıñ bu Hartiyanı imzalamasınıñ alğan mecburiyetlennen bağı meselelerge Avrupa Birliginiñ diqqatını celp ete bileler. Böyle arizalar şu adrese yollanıla bile:

Regional tiller ya da milliy azlıqlar aqqında Avrupa hartiyasınıñ katiplik bölügi:
Avropa Birligi
F-67075, Strasburg ş.
Frenkistan
minlang.secretariat@coe.int

Til qılavuzları Regional tiller ya da milliy azlıqlar aqqında Avrupa hartiyası tesir etken er bir milliy azlıqqa ya da milliy azlıq tiline nisbeten Hartiyada yazılğan qaidelerinen umumiy şekilde tanıtuv için yapılgandır. Bu qılavuz grajdanlarğa Hartiyanıñ özü yerine keçemez. Taraflar qabul etken bütün qaidelerniñ doğru izaatı ve olarnıñ tesir etken regional tiller ve milliy azlıqlar tilleriniñ cedvelini almaq için, lütven, Avrupa Birliginiñ veb-saytına müracaat etiñiz: <http://conventions.coe.int>.